

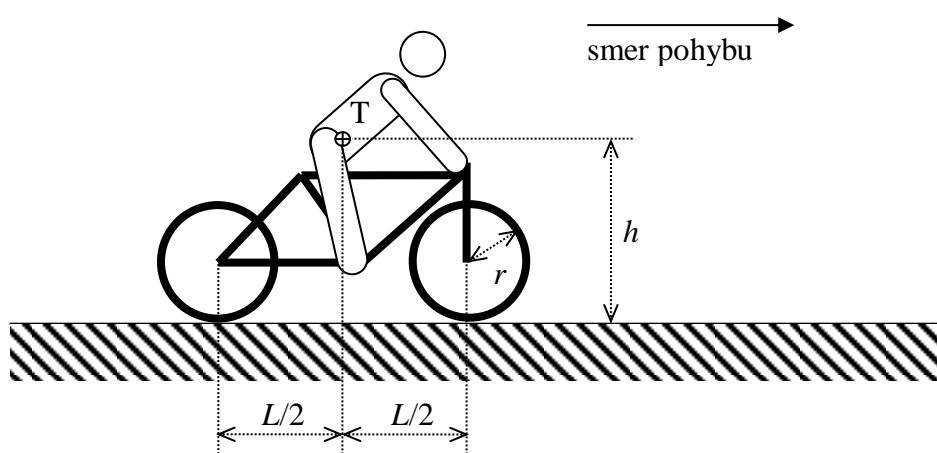
59. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2017/2018
Kategória C – krajské kolo
Text úloh

1. Brzdenie na bicykli

Cyklista môže počas jazdy oddelene ovládať predné alebo zadné brzdy.

Uvažujme zjednodušený model podľa obr. C–1:

Ťažisko T cyklistu s bicyklom je vo výške h nad vozovkou, vzájomná vzdialenosť osiek kolies bicykla je L , ťažisko T bicykla a cyklistu sa nachádza na osi úsečky spájajúcej osky kolies bicykla, polomer kolies je r a faktor statického trenia medzi kolesami a vozovkou je f . Ťažisko T a stredy osiek kolies ležia v jednej zvislej rovine.

Obr. C–1

- Nakreslite obrázok bicykla a cyklistu pri brzdení a znázornite v ňom vektory všetkých vonkajších síl, ktoré pôsobia na sústavu bicykel – cyklista vo vzťažnej sústave spojenjej s bicyklom (neinerčiálnej).
- Vypočítajte maximálne spomalenie bicykla v troch prípadoch:
  - cyklista brzdí iba zadnou brzdou,
  - cyklista brzdí iba prednou brzdou,
  - cyklista brzdí obidvomi brzdami naraz.
- Vysvetlite, prečo prednou brzdou treba brzdiť opatrne.
Predpokladajte, že trenie v brzdách možno ľubovoľne zväčšovať až do zablokovania, kedy sa prestanú kolesá otáčať. Brzdenie je spôsobené iba trením medzi kolesami a vozovkou. Odpor vzduchu ani trenie v ložiskách neuvažujte. *Pozn.: Faktor statického trenia f_s je bežne väčší ako faktor f_d šmykového trenia, najmä na mokrej alebo zľadovatej vozovke.*
- Úlohu riešte všeobecne potom overte tri prípady (tiažové zrýchlenie $g = 9,8 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$):
  - $L = 1,2 \text{ m}$, $h = 60 \text{ cm}$, $f_s = 0,020$;
  - $L = 1,2 \text{ m}$, $h = 50 \text{ cm}$, $f_s = 0,20$;
  - $L = 1,0 \text{ m}$, $h = 90 \text{ cm}$, $f_s = 0,60$.

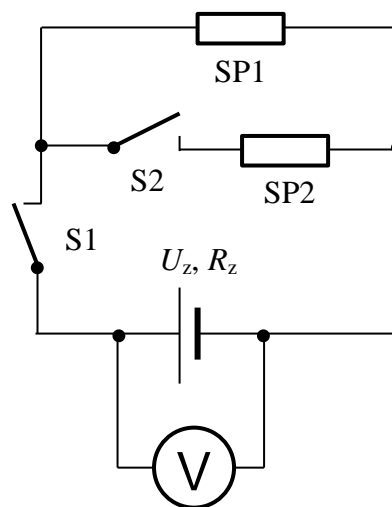
2. Elektrická sieť

Na zdroj napätia je pripojený spotrebič SP1 s odporom R_1 . Pripojenie na zdroj sa ovláda spínačom S1 umiestneným pri zdroji. Niekedy sa k elektrickému vedeniu pripojil cez spínač S2 ilegálny spotrebič SP2. Schéma elektrického obvodu je na obr. C–2.

Paralelne k zdroju je pripojený voltmeter s vysokým vnútorným odporom. Ak je spínač S1 vypnutý, údaj voltmetra je U_{v1} . Keď sa spínač S1 zapne, pričom spínač S2 je vypnutý, poklesne napätie na voltmetri na hodnotu $U_{v2} < U_{v1}$. Pripojenie ilegálneho spotrebiča spínačom S2 sa zistí poklesom napätia na zdroji na hodnotu $U_{v3} < U_{v2}$.

- Nakreslite schému obvodu a vyznačte v nej značkou rezistora vnútorný odpor R_z zdroja.
- Určte napätie naprázdno U_z zdroja, vnútorný odpor R_z zdroja a odpor R_2 .
- Určte prúd I_1 a I_2 po zapnutí spínača S1 a po zapnutí spínačov S1 a S2.
- S použitím vypočítaných hodnôt určte tepelný výkon P_1 , ktorý sa uvoľňuje v zdroji po zapnutí iba spínača S1, a tepelný výkon P_2 , ktorý sa v zdroji uvoľňuje po zapnutí spínačov S1 a S2.

Úlohu riešte všeobecne a pre hodnoty: $R_1 = 50 \Omega$, $U_{v1} = 120 \text{ V}$, $U_{v2} = 115 \text{ V}$, $U_{v3} = 100 \text{ V}$.

Obr. C–2

3. Zohrievanie dusíka

Vo valci medzi dvomi piestami sa nachádza dusík s látkovým množstvom n . Jeden piest je pevný a druhý pohyblivý. Na začiatku v stave Z je teplota dusíka T_z a objem dusíka V_z . Dusík vo valci zohrievame najprv pri konštantnom objeme a potom následne pri konštantnom tlaku až po dosiahnutie konečného stavu K s teplotou T_k . Potom dusík ochladzujeme najprv pri konštantnom objeme a potom pri konštantnom tlaku až po dosiahnutie začiatočného stavu Z. Dusík prechádza uzatvoreným termodynamickým cyklom.

- Pre stav s maximálnou teplotou T_k vyjadrite tlak p_k ako funkciu objemu V_k dusíka. Graf funkcie $p_k = f(V_k)$ znázorníte v p - V diagrame. V grafe zvolíte vhodný bod K a znázorníte opísaný termodynamický cyklus. Slovom opíšte cyklus.
- Určte vzťahy pre prácu W vykonanú plynom počas cyklu a teplo Q dodané dusíku počas jeho zohrievania ako funkcie premennej $x = \frac{V_z}{V_k}$ a parametra $y = \frac{T_z}{T_k}$. Určte rozsah premennej x pre danú hodnotu parametra y .
- Určte účinnosť η cyklu ako funkciu premennej x a parametra y . Na základe výpočtu niekoľkých hodnôt účinnosti η odhadnite maximálnu účinnosť η_m pre hodnotu parametra $y = 0,80$.

Predpokladajte, že dusík je ideálny plyn dvojatómových molekúl s piatimi stupňami voľnosti ($s = 5$), molárna plynová konštanta $R = 8,31 \text{ J}\cdot\text{K}^{-1}\cdot\text{mol}^{-1}$.

4. Asteroid 2018 AJ

Dňa 5. 2. 2018 došlo k mimoriadne tesnému priblíženiu Asteroidu 2018 AJ s priemerom približne 40 m k Zemi. V čase, keď asteroid prechádzal perihéliom, nachádzal sa približne na spojnici medzi Zemou a Slnkom. Z pozorovaní eliptickej trajektórie asteroidu astronómovia zistili hodnoty perihélia (najmenšej vzdialenosti od Slnka) $r_{\min} = 0,9857$ AU, čo je veľmi blízke približne kružnicovej trajektórii Zeme s polomerom $r_Z = 1,0000$ AU, a afélia (najväčšia vzdialenosť od Slnka) $r_{\max} = 1,8559$ AU. Roviny trajektórií Zeme a asteroidu sa líšia len o veľmi malý uhol ($\sim 6^\circ$).

- Určte vzdialenosť d_1 asteroidu od Zeme v čase jeho prechodu perihéliom, ak predpokladáme, že sa v tomto okamihu nachádzal presne na spojnici Zem–Slnko. Vzdialenosť d_1 porovnajzte so vzdialenosťou Mesiaca od Zeme $r_M = 384\,000$ km.
- Určte dátum nasledujúceho prechodu asteroidu perihéliom. Nakreslite obrázok a v ňom znázorníte trajektórie Zeme a asteroidu a polohy asteroidu a Zeme v časoch prvého a druhého prechodu perihéliom.
- Určte vzdialenosť d_2 medzi asteroidom a Zemou v okamihu jeho druhého prechodu cez perihélium.
- Určte mesiac a rok, v ktorom sa zopakuje situácia z tohto roku (s presnosťou $< 0,1\%$), tzn. maximálne priblíženie asteroidu k Zemi.

1 AU = $1,50 \times 10^{11}$ m – *astronomická jednotka* (vzdialenosť Zem–Slnko), 1 r = 365,25 d.